

Rabobank Pensioenfonds

Maatschappelijk Verantwoord Beleggingsbeleid

september 2023

Inhoud

Management samenvatting	3
1. Missie van Rabobank Pensioenfonds	4
MVB-overtuigingen	4
2. Governance van MVB-beleid	5
3. Normenkaders van MVB-beleid	6
3. Speerpunten van MVB-beleid	8
Mensenrechten	8
Arbeidsnormen	8
Milieu	8
Anti-corruptie	8
Voedselzekerheid	9
Klimaatverandering	9
Sustainable Development Goals (SDG's)	9
4. Implementatie van MVB-beleid	10
4.1 Uitsluiten	10
Uitsluiten van landen	10
Uitsluiten van bedrijven	11
4.2 Engagement	12
4.3 Class actions	13
4.4 Stemmen	13
4.5 ESG-integratie	14
Best-in-class	14
CO ₂ -reductie	14
Monitoring ESG-integratie door vermogensbeheerders	15
4.6 Impactbeleggen	15
5. MVB-beleid voor overige beleggingscategorieën	16
6. Rapportage en verantwoording	17
Bijlage 1: Belastingcode RPF	18
Bijlage 2: stembeleid RPF	19
Bijlage 3: Due diligence proces MVB-beleid van RPF	23

Management samenvatting

Het MVB beleid beschrijft de verschillende facetten van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid van Rabobank Pensioenfond*s*.

✓ Strategie

Vertrekpunt voor ons MVB beleid is onze visie gericht op een duurzaam pensioen in een leefbare wereld. We hebben de overtuiging dat het rekening houden met duurzame factoren op lange termijn leidt tot een betere rendement-risico verhouding voor onze beleggingsportefeuille.

✓ Normenkaders

Om invulling te geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen maakt RPF gebruik van internationale en breed geaccepteerde normenkaders. We onderschrijven deze kaders en gebruiken die bij de beoordeling van mogelijke beleggingen in ondernemingen en landen.

✓ Speerpunten

We richten ons MVB-beleid op zes kernthema's: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu, anti-corruptie, voedselzekerheid en klimaatverandering. De eerste vier thema's komen overeen met de hoofdthema's van het UN Global Compact en het kernbeleid van de Rabobank. De thema's voedselzekerheid en klimaat staan dichtbij onze identiteit en sluiten aan bij de duurzame ambities van de Rabobank. We hebben deze ambities gelinkt aan vier duurzame ontwikkelingsdoelen die in ons beleid prioriteit krijgen:

- SDG 2: geen honger
- SDG 7: betaalbare en duurzame energie
- SDG 12: verantwoorde consumptie en productie
- SDG 13: klimaatactie

✓ Implementatie

We zetten diverse instrumenten in om het MVB-beleid ten uitvoer te brengen. We maken waar mogelijk gebruik van discretionaire mandaten, zodat we volledig grip hebben op het gewenste MVB-beleid. Bij beleggingsfond*s* is dat niet mogelijk. Daar beogen we bij de selectie en monitoring van deze fond*s* zo goed mogelijk aan te sluiten bij de eigen MVB-doelstellingen. RPF hanteert de volgende MVB instrumenten:

- Uitsluiten
- Engagement (waaronder 'enhanced' engagement)
- Class actions
- Stemmen
- ESG integratie (waaronder 'best in class' en CO2 reductie doelen)
- Impactbeleggen

✓ Overige beleggingscategorieën (naast aandelen en obligaties)

RPF heeft een breed gespreide portefeuille met ook een aantal illiquide en/of alternatieve beleggingscategorieën. We passen ons MVB-beleid ook toe op deze beleggingen en zetten waar mogelijk verbeterstappen.

✓ Monitoring en evaluatie

We treffen beheersmaatregelen om voldoende inzichtelijk te maken of de uitgangspunten van het MVB-beleid in de beleggingsportefeuille terugkomen en of de risico's voldoende worden gemitigeerd. We evalueren periodiek om het beleid te kunnen bijsturen en nemen hierbij ook de input van onze deelnemers mee.

1. Missie van Rabobank Pensioenfonds

Rabobank Pensioenfonds (RPF) heeft zich ten doel gesteld om bij het nastreven van het financiële doelrendement dat nodig is om onze opdracht te kunnen vervullen, rekening te houden met de belangen van mens, maatschappij en milieu. Dit uitgangspunt heeft RPF verder verwerkt in de volgende visie:

Het Rabobank Pensioenfonds wil zijn (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden een toekomstbestendig pensioen bieden met een collectieve basis voor zowel de risico's als de beleggingen. Wij zetten daarbij in op het gebruik van een maatschappelijk verantwoord en zorgvuldig beleggingsbeleid tegen zo laag mogelijke kosten en aanvaardbare risico's. Daarbij streven wij naar duidelijke en begrijpelijke communicatie, bewustwording en de eigen verantwoordelijkheid die deelnemers in staat stelt regie te voeren over het eigen pensioen.

RPF is ondertekenaar van de Principles for Responsible Investment en is aangesloten bij het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfondsen (IMVB-convenant). Het beleid wordt periodiek geëvalueerd en telkens verder ontwikkeld, onder meer op basis van voorkeuren van deelnemers, maatschappelijke ontwikkelingen en wettelijke kaders.

RPF is een lange termijn belegger en stimuleert bedrijven waarin zij belegt maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Op deze wijze draagt RPF bij aan lange termijn waarde creatie.

MVB-overtuigingen

RPF heeft in zijn investment beliefs ook overtuigingen opgenomen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen. Deze MVB-overtuigingen geven richting bij de praktische invulling voor de huidige en toekomstige beleggingen:

RPF onderschrijft de verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een duurzame samenleving

- We hanteren een normatieve ondergrens en willen niet verdienen aan ondernemingen en overheden die onze basisprincipes schenden.
- We verwachten dat beleggingen in ondernemingen en overheden die milieu-, sociale- en bestuurlijke risico's goed beheersen, betere resultaten opleveren.
- We kunnen met impactvolle investeringen een positieve bijdrage leveren aan de samenleving, binnen de kaders van onze kerntaak.

2. Governance van het MVB-beleid

Het Algemeen Bestuur (AB) van RPF stelt het lange termijn MVB-beleid vast. Het AB laat zich hierbij adviseren door het bestuursbureau, fiduciair vermogensbeheerder Achmea IM, Achmea Real Estate (voor deel vastgoed) en eventueel externe specialisten.

Het Uitvoerend Bestuur en het bestuursbureau dragen zorg voor het uitvoeren van het MVB-beleid binnen het strategische beleidskader. De uitvoering en de implementatie van het MVB-beleid is voor een belangrijk deel uitbesteed aan de fiduciair vermogensbeheerder Achmea IM, die hierover verantwoording aflegt aan RPF. Voor beleggingen in de categorie Vastgoed fungeert Achmea Real Estate als strategisch adviseur. Onderdeel van de strategische advisering voor Vastgoed betreft ook het MVB-beleid voor deze categorie.

De uitvoering van Stemmen en Engagement is uitbesteed aan de vermogensbeheerder Robeco. Robeco legt verantwoording af over het gevoerde beleid via kwartaalrapportages over stemmen en engagement.

Het Algemeen Bestuur neemt de strategische besluiten op het gebied van MVB-beleid. Waar nodig vindt verdieping plaats tijdens studiedagen of themadagen. Ook worden er, indien nodig, ad-hoc werkgroepen opgericht om thema's op het gebied van MVB te verdiepen.

Tenminste eenmaal per jaar vindt een evaluatie plaats van het MVB-beleid. Tussentijdse evaluatie en aanpassing van het strategische MVB beleid kunnen plaatsvinden, als het AB hier aanleiding toe ziet of vanwege wijzigingen in wet- en regelgeving.

3. Normenkaders van het MVB-beleid

Om invulling te geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen maakt RPF gebruik van internationale en breed geaccepteerde normenkaders. We onderschrijven deze kaders en gebruiken die bij de beoordeling van mogelijke beleggingen in ondernemingen en landen. De volgende kaders zijn hierbij relevant:

Principles for Responsible Investing

RPF heeft de Principles for Responsible Investing (PRI)¹ in 2010 ondertekend. Hiermee committeert RPF zich aan zes principes die gerelateerd zijn o.a. het meenemen van duurzaamheidsonderwerpen in het besluitvormingsproces. Daarnaast stelt het pensioenfonds zich op als betrokken belegger door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en in gesprek te gaan met bedrijven. Jaarlijks beoordeelt de PRI de voortgang en de implementatie van verantwoord beleggen bij meer dan 1000 institutionele beleggers wereldwijd.

IMVB convenant voor Pensioenfondsen

RPF is ondertekenaar van het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfondsen (IMVB-convenant)². Hiermee heeft RPF zich ook gecommitteerd aan de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Het convenant bestaat uit twee onderdelen, namelijk het brede en het diepe spoor. RPF neemt deel aan zowel het brede spoor als het diepe spoor. Het brede spoor gaat over het implementeren van de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights in de beleggingsportefeuille. Het diepe spoor gaat over samenwerking tussen de verschillende convenantpartijen (pensioenfondsen, de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties). Het doel van het diepe spoor is om de effectiviteit van engagementtrajecten te vergroten en om als convenantpartijen van elkaar te leren.

OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen

De OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen³ maken duidelijk wat van ondernemingen wordt verwacht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Ze bieden ondernemingen handvatten over hoe om te gaan met kwesties zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. De OESO-richtlijnen worden momenteel onderschreven door 44 landen. Hiermee zijn deze richtlijnen de enige door overheden onderschreven MVO-richtlijnen voor internationaal ondernemen en het enige kader dat een geschillenbeslechtingsstelsel bevat. De Nederlandse overheid implementeert deze richtlijnen via convenanten.

UN Guiding Principles on Business and Human Rights

De UN Guiding Principles on Business and Human Rights⁴ zijn internationale normen over mensenrechten waaraan staten en ondernemingen zich dienen te houden. Deze zijn in 2011 door de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties goedgekeurd.

UN Global Compact

Het UN Global Compact⁵ bestaat uit tien principes die hun oorsprong vinden in internationaal breed geaccepteerde verdragen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, de conventies van de International Labour Organisation, de Verklaring van Rio inzake Milieu & Ontwikkeling en de anti-corruptie principes van de UN Conventie tegen Corruptie. Van alle ondernemingen wereldwijd mag redelijkerwijs verwacht worden dat zij zich aan deze principes houden.

Sustainable Development Goals

De Sustainable Development Goals (SDG's)⁶ van de Verenigde Naties vormen de wereldwijde maatschappelijke agenda voor overheden, ondernemingen en beleggers. De SDGs bestaan uit 17 ontwikkelingsdoelen, die onderliggend 169 concrete subdoelen hebben. Veel institutionele beleggers hebben de SDGs ook omarmd. Daarbij wordt vaak aansluiting gezocht met speerpunten van de institutionele belegger.

¹ <https://www.unpri.org>

² <https://www.imvoconvenanten.nl/nl/pensioenfondsen/convenant>

³ <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>

⁴ https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

⁵ <https://www.unglobalcompact.org>

⁶ <https://sdgs.un.org/goals>

Europese wet- en regelgeving

Naast deze internationale normenkaders implementeert RPF uiteraard ook de relevante MVB- wet- en regelgeving en houdt het pensioenfonds rekening met de vereisten van de toezichthouders. De ontwikkelingen op dit gebied gaan snel. Met name vanuit de Europese Unie komt veel nieuwe regelgeving die relevant is voor Nederlandse pensioenfondsen zoals RPF. IORP II⁷ en de Shareholders Right Directive⁸ zijn inmiddels verankerd in de Nederlandse wet. Daarnaast het zogenoemde: 'Action Plan Financing Sustainable Growth' van de Europese Commissie veel nieuwe regelgeving met zich mee. Twee belangrijke beleidsvoorstellen raken RPF direct. Het gaat om de Taxonomie Verordening en de Sustainable Finance Disclosure Regulation' (hierna: SFDR). Doel van de SFDR is om de informatieverstrekking aan eindbeleggers over de effecten op duurzaamheid door het beleggingsbeleid en de beleggingsbeslissingen door financiële marktpartijen, te verbeteren. Hierdoor moet het gemakkelijker worden om te begrijpen hoe duurzaamheid een rol speelt in beleggingsbeleid. De Taxonomieverordening reikt een uniform EU-breed classificatiesysteem aan, op basis waarvan investeerders en bedrijven kunnen beoordelen of bepaalde economische activiteiten inderdaad duurzaam zijn. RPF voldoet aan deze regelgeving en we publiceren op de website de benodigde documentatie.

Belastingcode van RPF

RPF verwacht van ondernemingen en van externe vermogensbeheerders dat zij verantwoord omgaan met belastingen. Ondernemingen en de vermogensbeheerders moeten de fiscale wet- en regelgeving naleven (zowel de letter als de geest van de wet). Daarnaast verwachten we dat partijen waarin we beleggen de naleving van belastingwetgeving hebben ingericht als belangrijk onderdeel van hun controle- en bredere risicobeheerssystemen. Zie bijlage 1 voor de belastingcode van RPF, waarin onze belangrijkste uitgangspunten op fiscaal gebied staan samengevat.

⁷ *Institutions for Occupational Retirement Provision (IORP II)* is een Europese Pensioenfondsen richtlijn, in Nederland onder meer verwerkt in het FTK (Financiële Toetsing Kader). Pensioenfondsen worden o.a. verplicht gesteld om ESG factoren die het fonds financieel relevant acht, op te nemen in het Governance- en Risicobeheersysteem en eigen risicobeoordeling.

⁸ De *Shareholders Rights Directive (SRD)* is een Europese richtlijn. De richtlijn bevat onder andere een regeling voor de identificatie van aandeelhouders en transparantieplichtingen voor institutionele beleggers, vermogensbeheerders en stemadviseurs. Daarnaast geeft de richtlijn aandeelhouders meer invloed op de beloning van bestuurders en commissarissen van vennootschappen. Het verplicht vennootschappen bepaalde transacties met verbonden partijen openbaar te maken en goed te laten keuren. Tenslotte zijn er bepalingen toegevoegd ter verbetering van de communicatie rond identificatie en aandeelhoudersvergaderingen.

3. Speerpunten van MVB-beleid

RPF heeft een keuze gemaakt om binnen het verantwoord beleggen aandacht te besteden aan zes maatschappelijke kernthema's. Deze thema's komen voort uit onze eigen drijfveren, die van onze sponsor Rabobank en die van onze deelnemers. De zes kernthema's zijn: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu, anti-corruptie, voedselzekerheid en klimaatverandering.

De eerste vier thema's komen overeen met de hoofdthema's van het UN Global Compact en het kernbeleid van de Rabobankorganisatie zoals verwoord in het Beleidskader duurzaamheid⁹. De twee thema's Voedselzekerheid en Klimaatverandering zijn te herleiden tot een aantal doelstellingen van de SDG's (met name doel 2, 7, 12 en 13) en de ambities zoals Rabobank die heeft verwoord in de strategie Samen Duurzaam Sterker.¹⁰ Voor alle thema's geldt dat RPF hier invulling aan geeft door zich op te stellen als een betrokken aandeelhouder. Het fonds doet dit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en de dialoog aan te gaan met ondernemingen over concrete verbeteringen op MVB gebied.

Mensenrechten

Mensenrechten zijn universeel en moeten gelden voor alle mensen, ongeacht waar zij zich bevinden of wonen. Zij staan beschreven in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties en in aanverwante internationale wet- en regelgeving. Relevante onderdelen van de verklaring zijn onder andere het recht op passende huisvesting, voedsel, water en sanitaire voorzieningen, de rechten van inheemse bevolking, zelfbeschikkingsrecht en het recht op privacy. Van bedrijven en landen waarin RPF belegt, verwacht RPF dat ze bescherming van internationaal vastgelegde mensenrechten ondersteunen en respecteren en ervoor zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan misstanden op het gebied van mensenrechten.

- Het thema mensenrechten raakt vooral aan de factor S (sociaal).

Arbeidsnormen

Arbeidsnormen zijn mensenrechten met betrekking tot de relatie tussen werknemers en werkgevers. Deze zijn vastgelegd in verschillende wetten en verdragen. De belangrijkste arbeidsnormen zijn vrijheid van vereniging, het recht om collectief te onderhandelen, het uitbannen van dwangarbeid, de effectieve afschaffing van kinderarbeid en het uitbannen van discriminatie op de werkvloer. Van bedrijven en landen waarin RPF belegt, verwacht RPF dat ze de vrijheid van vakbondvereniging en effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen handhaven, ze alle vormen van gedwongen en verplichte arbeid elimineren, ze geen kinderarbeid gebruiken en ze discriminatie in werk en beroep bestrijden.

- Het thema arbeidsnormen raakt vooral aan de factor S (sociaal).

Milieu

Met het milieu bedoelen we alle levende en niet levende materie die van nature voorkomt op aarde. Klimaatverandering, uitputting van natuurlijke hulpbronnen, beschikbaarheid van water, milieuvervuiling en verlies van biodiversiteit en ecosystemen zijn relevante risico's voor het natuurlijke milieu. Van bedrijven en landen waarin RPF belegt, verwacht RPF dat ze het voorzichtigheidsbeginsel hanteren bij milieukwesties, ze initiatieven ondernemen om grotere verantwoordelijkheden op milieugebied te bevorderen en ze ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën stimuleren.

- Het thema Milieu raakt vooral aan de factor E (ecologisch).

Anti-corruptie

RPF is gecommitteerd aan het toepassen van hoge normen voor eerlijkheid en integriteit. Van bedrijven en landen waarin RPF belegt, verwacht RPF dat ze alle vormen van corruptie tegengaan.

- Het thema Anti Corruptie raakt vooral aan de factor G (governance).

⁹ <https://www.rabobank.com/nl/images/sustainability-policy-framework-nl.pdf>

¹⁰ <https://media.rabobank.com/m/50903f8d87c50b1f/original/rabobank-samen-duurzaam-sterker-pdf.pdf>

Voedselzekerheid

Als gevolg van een groeiende en steeds welvarender wereldbevolking groeit de vraag naar voedsel in de komende decennia fors. De beschikbaarheid van bruikbare landbouwgronden en grondstoffen kan deze verwachte groei van de vraag zonder aanpassingen niet bijhouden. Om genoeg voedselzekerheid te kunnen bieden, moeten ondernemers in de landbouw en de voedselketens daarom efficiënter produceren. Alleen op die manier kunnen ze bijdragen aan een duurzame voorziening van voedsel. Van bedrijven die verbonden zijn aan de voedselketen en waarin RPF belegt, stimuleert het pensioenfonds de volgende initiatieven:

- onderzoek en ontwikkeling van technologie die bijdraagt aan het garanderen van de wereldwijde voedselzekerheid op een duurzame manier;
- het verbeteren van de beschikbaarheid van voedsel; en
- stimuleren van gebalanceerde, gezonde voeding.

➤ Het thema Voedselzekerheid raakt vooral aan de factoren E (ecologisch) en S (sociaal).

Klimaatverandering

Het thema klimaatverandering is enerzijds gedreven vanuit een maatschappelijk perspectief, waarbij de effecten van klimaatverandering de maatschappij als geheel in toenemende mate zullen raken. Anderzijds is dit gedreven vanuit een beleggingsperspectief waar de risico-rendement karakteristieken van specifieke beleggingen kunnen worden beïnvloed door de effecten van klimaatverandering of door de politieke wil om deze te beperken. Bij bedrijven en landen waarin RPF belegt, stimuleert RPF de volgende initiatieven:

- doelstellingen om de CO₂-uitstoot te beheersen en stapsgewijs te reduceren in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs; en
- ontwikkelen van nieuwe technologieën die minder belastend zijn voor het klimaat.

RPF wil zich niet alleen richten op de transitierisico's, maar ook op de fysieke risico's van klimaatverandering. Dit laatste geldt bijvoorbeeld voor onze directe investeringen in vastgoed. RPF monitort deze risico's periodiek en kan maatregelen nemen om het fysieke klimaatrisico te beheersen. Een beheersingsmaatregel kan bijvoorbeeld zijn het plaatsen van groene daken om hittestress tegen te gaan.

➤ Het thema Klimaatverandering raakt vooral aan de factor E (ecologisch).

Sustainable Development Goals (SDG's)

Voor RPF sluiten enkele SDG's goed aan bij de thema's voedselzekerheid en klimaatverandering. Dit gaat specifiek om:

- SDG 2: geen honger
- SDG 7: betaalbare en duurzame energie
- SDG 12: verantwoorde consumptie en productie
- SDG 13: klimaatactie

4. Implementatie van MVB-beleid

RPF belegt grotendeels via beleggingsmandaten en voor een klein deel in beleggingsfondsen. Het eigen MVB-beleid is dan ook in de basis van toepassing op de gehele beleggingsportefeuille. Hierdoor kan RPF de MVB-uitgangspunten, speerpunten en overtuigingen voor een belangrijk deel op maat vormgeven. Dit betekent bijvoorbeeld dat wanneer het pensioenfonds niet wil beleggen in bepaalde ondernemingen zij deze kan uitsluiten van haar beleggingen. De onderstaande tabel biedt een overzicht welke MVB-instrumenten worden toegepast bij de diverse beleggingscategorieën in onze portefeuille. Bij de selectie en monitoring van beleggingsfondsen streven we ernaar dat het beleid zo veel mogelijk in lijn ligt met onze uitgangspunten.

Tabel 1: overzicht van inzet MVB-instrumenten per beleggingscategorie in portefeuille

Categorie	Type	Uitsluiten	Engagement	Class actions	Stemmen	ESG-integratie	Impact beleggen
Aandelen	Mandaat	V	V	V	V	V	
Staatsobligaties	Mandaat	V		n.v.t.	n.v.t.	V	V
Credits	Mandaat	V	V	n.v.t.	n.v.t.	V	
High Yield	Mandaat	V	V	n.v.t.	n.v.t.	V	
Hypotheken	Fonds en mandaat	V	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	V	n.v.t.
Grondstoffen	Mandaat	V	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Infrastructuur	Fondsen	V		n.v.t.	n.v.t.		V
Private Equity	Fondsen	V		n.v.t.	n.v.t.		
Risk Parity	Fondsen	V	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Deels	n.v.t.
Vastgoed	Fondsen en direct	V	V	n.v.t.	n.v.t.	V	V

	bestaand instrument in de portefeuille
	niet van toepassing (niet mogelijk)
	nu geen instrument, maar misschien wel mogelijk

Onderstaand volgt een nadere toelichting van ons beleid per instrument.

4.1 Uitsluiten

We hanteren een normatieve ondergrens bij onze beleggen. Anders gezegd: we willen op voorhand niet verdienen aan de activiteiten van bepaalde sectoren. RPF publiceert de volledige uitsluitingslijst op de website van het pensioenfonds.

Uitsluiten van landen

RPF belegt niet in staatsobligaties en staatsondernemingen¹¹ van landen die onderhevig zijn aan sancties van de Verenigde Naties en/of de Europese Unie. Het betreft dan sancties die zijn ingesteld als gevolg van schendingen van internationaal recht. Uitsluiting van overheden past het pensioenfonds toe op alle aan deze overheid direct gerelateerde beleggingsinstrumenten, zoals staatsobligaties. Ook obligaties van aan de staat gerelateerde instanties en lagere overheden van het desbetreffende land vallen onder het uitsluitingsbeleid.

¹¹ Staatsondernemingen zijn ondernemingen waarvan de staat 50% of meer eigenaar is van het bedrijf

Landen worden ook uitgesloten wanneer zij zich niet aan minimale standaarden houden op basis van drie onafhankelijke indices:

- Freedom in the World index (mensenrechten)
- ITUC Global Rights index (arbeidsnormen)
- Corruption Perception Index (corruptie)

Uitsluiten van bedrijven

RPF hanteert de volgende uitsluitingscriteria voor bedrijven. De uitsluitingen zijn van toepassing op de discretionair beheerder mandaten binnen aandelen en vastrentende waarden.

Normschenders

We sluiten ondernemingen uit die op structurele basis internationale normen schenden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. We spreken van een structurele schending wanneer de overtredingen ook na een engagement traject van ten minste twee jaar niet (in voldoende mate) zijn opgeheven. Het gaat hier om normen zoals genoemd in de uitgangspunten van het *UN Global Compact*, de *OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen* en de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights*. RPF neemt de volgende elementen mee in de afweging om een onderneming uit te sluiten: ernst van de schending, bereidheid van onderneming om in dialoog te gaan en de maatregelen die de onderneming treft om de schending op te heffen.

Controversiële wapens

Het gaat hierbij om betrokkenheid bij de productie van de volgende typen wapens: chemische wapens, biologische wapens, clusterwapens, anti-persoonsmijnen, kernwapens, verarmd uranium en witte fosfor. We vinden wapens controversieel als deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burgerdoelen en militaire doelen. Controversiële wapens veroorzaken ook na afloop van het conflict veel slachtoffers en ontwrichten de economie en maatschappij.

Tabak

We beleggen niet ondernemingen die betrokken zijn bij de directe vervaardiging van tabaksproducten. We zien tabak als een product met hoe dan ook een schadelijk effect op de gezondheid. Als gevolg daarvan heeft engagement met tabaksproducenten geen zin en is uitsluiting de aangewezen weg. Ondernemingen die meer dan 5% van hun omzet behalen uit de productie, distributie en verkoop van tabak worden uitgesloten.

Klimaatvervuilend

We beleggen niet in bedrijven die met hun activiteiten een disproportionele negatieve impact hebben op het klimaat. We sluiten bedrijven uit die meer dan 5% van hun omzet halen uit:

- Winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen);¹²
- Elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool;
- Winning van olie uit teerzanden;
- Winning van schalieolie en -gas; en
- Winning van Arctische olie en -gas.

Goed bestuur

RPF hanteert een beleid in lijn met de SFDR-wetgeving om te zorgen dat wordt belegd in ondernemingen die voldoen aan de praktijken van goed bestuur ('good governance'). Ondernemingen die zeer slecht presteren op het gebied van goed bestuur worden op voorhand uitgesloten. Daarbij wordt minimaal gekeken naar wettelijke vereisten op het gebied van goede managementstructuren, betrekkingen met werknemers, beloning van het betrokken personeel en naleving van de belastingwetgeving.

¹² Inkomsten uit kolenhandel en -transport worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in het uitsluitingsbeleid.

4.2 Engagement

RPF wenst via haar beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties invloed uit te oefenen op bedrijven. De dienstverlening op het gebied van stemmen en engagement is uitbesteed aan Robeco. We publiceren op onze website ieder kwartaal een engagementrapportage. Via deze rapportage geven we op kwartaalbasis een update van alle lopende engagementtrajecten en de behaalde resultaten.

Robeco voert namens RPF een constructieve dialoog met een aantal bedrijven waarin het pensioenfonds belegt. Dit zijn bedrijven waarin we beleggen via aandelen en/of bedrijfsobligaties. Doel is het vergroten van de aandeelhouderswaarde van de onderneming en het bevorderen van duurzaam gedrag op het gebied van milieu, sociaal en governance factoren.

RPF maakt deel uit van het klantenpanel van Robeco en levert jaarlijks input welke nieuwe engagement thema's prioriteit verdienen. Onze input sluit zoveel mogelijk aan bij de eigen kernthema's, met name klimaatverandering, voedselzekerheid, mensenrechten, milieu en anti-corruptie. Uiteindelijk zijn de engagement trajecten die Robeco uitvoert een afspiegeling van de bredere klantenwens. Daar staat tegenover dat we via Robeco de krachten kunnen bundelen met andere pensioenfondsen, waardoor onze invloed in de dialoog met bedrijven meer gewicht kan krijgen.

Startpunt voor de dialoog zijn internationaal geaccepteerde en erkende gedragscodes. Daarnaast vormen OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen de basis voor deze gesprekken. De beoordeling van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van een bedrijf vindt plaats aan de hand van deze codes en richtlijnen. Via engagement spreken we bedrijven die zich schuldig maken aan schendingen van internationale normen aan op hun gedrag en zetten we aan tot verbetering. We hanteren een duidelijke escalatiestrategie waarbij we bedrijven die onvoldoende progressie boeken al eerder kunnen uitsluiten. De druk op bedrijven om verbeteringen door te voeren is daarmee hoger geworden.

Robeco voert namens RPF drie typen engagement trajecten uit:

1) Value engagement

Doel is het genereren van aandeelhouderswaarde door het verbeteren van de duurzaamheidsprestaties van het bedrijf en van het ondernemingsbestuur. Er worden meetbare doelstellingen bepaald per engagement traject. Als een engagement traject niet succesvol is, leidt dit niet direct tot uitsluitingen. Wel kunnen andere instrumenten worden ingezet om de druk te vergroten om verandering van beleid door te voeren, zoals het stemmen tegen de benoeming van bestuursleden, het indienen van aandeelhoudersresoluties, uitbrengen van een publiek statement en vragen stellen op de jaarvergadering.

2) Enhanced engagement

Doel is om bedrijven die worden gezien als 'normschender' aan te sporen tot een meetbare verbetering zodat ze wel aan de normen gaan voldoen. Bij de normschendingen wordt gerefereerd aan de UN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de Algemene Verklaring voor de Rechten van de Mens, de ILO-standaarden voor arbeidsrechten en de UN Guiding Principles for Business and Human Rights. Er is sprake van een intensief engagement traject, waarbij gebruik kan worden gemaakt van een escalatiestrategie. Anders gezegd: als het engagement traject na een periode van tenminste twee jaar onvoldoende resultaat oplevert, kan de onderneming worden uitgesloten van beleggingen.

3) SDG-engagement.

Doel is om bedrijven te stimuleren om een duidelijke en meetbare bijdrage te leveren aan de duurzame ontwikkelingsdoelen (sustainable development goals) van de Verenigde Naties. De focus ligt daarbij op ondernemingen die potentieel een significante bijdrage kunnen leveren aan het behalen van één of meerdere van de 17 SDG's.

Engagement op het thema klimaatverandering

RPF zet engagement in om bedrijven te stimuleren versneld bij te dragen aan het behalen van de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs. RPF is ondertekenaar van het collectieve engagement initiatief Climate Action 100+. Via diverse engagement thema's ligt er een extra focus op de reductie van CO2-emissies, in het bijzonder bij bedrijven binnen de fossiele industrie. De engagement is vooral gericht op bedrijven die nu nog achterlopen in de energietransitie. Bij onvoldoende voortgang op het thema van klimaat, komen bedrijven in aanmerking voor uitsluiting. Dit laat zich vergelijken met de aanpak voor enhanced engagement.

RPF gelooft dat engagement bij fossiele energiebedrijven een positief verschil kan maken en kiest daarom voor dit instrument. Het gelijk uitsluiten van fossiele energiebedrijven zorgt weliswaar voor een lagere CO2-voetafdruk van onze portefeuille, maar niet tot een vermindering van het klimaatprobleem. We geven er de voorkeur aan om onze invloed als belegger zoveel mogelijk aan te wenden, om de klimaatverandering tegen te gaan.

Engagement via IMVB convenant

RPF is aangesloten bij het zogenoemde diepe spoor van het IMVB-convenant. Hierbij hebben de verschillende convenantpartijen (Nederlandse pensioenfonds, de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties) samengewerkt aan enkele concrete engagement trajecten op het gebied van mensenrechten en arbeidsomstandigheden. Bij de uitvoering van dit diepe spoor was RPF vertegenwoordigd via onze dienstverlener Robeco.

4.3 Class actions

Collectieve acties, of class actions, zijn procedures waarin meerdere partijen samen optrekken om hun recht te behalen. Dit gaat in de regel om massaschade, waarbij aandeelhouders zich verenigen om compensatie te krijgen voor geleden schade. Deze schade kan bijvoorbeeld zijn opgetreden doordat een bedrijf misleidende informatie heeft gegeven over de financiële gang van zaken. Doorgaans is het proces om een massaschadeclaim te voeren zeer langdurig en tijdrovend, terwijl specialistische juridische kennis nodig is.

RPF maakt op dit gebied gebruik van de dienstverlening van Robbins Geller Rudman & Dowd. We zien procederen als laatste redmiddel. De belangrijkste doelstellingen om actief te worden in aandeelhoudersgeschillen zijn verliesherstel, het stimuleren van goede governance, het verbeteren van ondernemingsgedrag en het geven van een sterk signaal aan de markt dat bepaald gedrag niet wordt getolereerd. In dat opzicht zien we het instrument van class actions als onderdeel van actief aandeelhouderschap, het is een verlengstuk van het engagementbeleid.

4.4 Stemmen

RPF is ervan overtuigd dat goed ondernemingsbestuur bijdraagt aan de langetermijnwaardecreatie van ondernemingen waarin wordt belegd. RPF is daarom een betrokken aandeelhouder en maakt actief gebruik van haar stemrecht op de aandeelhoudersvergaderingen. Daarbij streeft het pensioenfonds niet alleen naar een goed ondernemingsbestuur maar ook naar goed ondernemingsgedrag waarbij rekening wordt gehouden met maatschappelijke-, ethische- en milieu/klimaatkwesties.

Corporate governance uitgangspunten

Het stembeleid van RPF wordt uitgevoerd door Robeco en is mede gebaseerd op de normen en best practices op het gebied van corporate governance zoals die van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en die van het International Corporate Governance Network (ICGN). Daarnaast worden voor elke afzonderlijke markt toepasselijke nationale wet- en regelgeving, lokale marktnormen en codes op het gebied van corporate governance toegepast.

Uitvoering

RPF kan als aandeelhouder stemmen op de algemene vergadering van aandeelhouders stemmen van het bedrijf, dit is minimaal één keer per jaar. Met een internationale aandelenportefeuille is het niet haalbaar om alle aandeelhoudersvergaderingen te bezoeken en 'live' te stemmen. Het pensioenfonds stemt daarom doorgaans op afstand, ook wel 'proxy voting' genoemd. Om te kunnen stemmen op afstand maakt het pensioenfonds gebruik van de dienstverlening van Robeco. Dit stembeleid sluit aan bij de voorkeuren van RPF, zie bijlage 2 voor de uitgangspunten van ons stembeleid. Robeco informeert RPF over de wijze waarop ze willen stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen en biedt RPF vooraf de mogelijkheid om een voorgenomen stem eventueel nog aan te passen. Daarmee blijft RPF de laatste stem houden in dit proces.

Transparantie

RPF vindt het belangrijk transparant te zijn over hoe zij heeft gestemd op aandeelhoudersvergaderingen. Op de website van het pensioenfonds wordt ieder kwartaal een stemverslag gepubliceerd waarin toelichting wordt gegeven op de uitvoering en over de resultaten van het stembeleid. Daarnaast is op [bijna-live basis](#) zichtbaar hoe RPF heeft gestemd op de relevante aandeelhoudersvergaderingen.

4.5 ESG-integratie

Van haar vermogensbeheerders verwacht RPF dat zij waar mogelijk duurzaamheidsinformatie integreren in hun beleggingsproces met als doel om tot een beter geïnformeerde beleggingsbeslissing te komen. Dit kan ertoe leiden dat het risico verminderd wordt en/of dat er extra financieel rendement behaald kan worden. Dit wordt ook wel ESG-integratie genoemd. Daarnaast wordt aan de beheerders van liquide beleggingscategorieën als criterium gesteld dat zij de Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties hebben ondertekend. Bovendien heeft RPF kaders opgesteld ten behoeve van ESG-integratie in de liquide beleggingsportefeuille (aandelen, credits en Global High Yield), Hiervoor zijn afspraken gemaakt met de vermogensbeheerders die invulling geven aan de volgende doelstellingen:

- Enkel beleggen in bedrijven met een goede ESG-rating; en
- Een 50% lagere CO₂-voetafdruk realiseren ten opzichte van de portefeuille en/of benchmark per 2019.

Best-in-class

Voor de beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties hanteren wij een beleid voor ESG -integratie op basis van best-in-class. Alleen bedrijven die het beste binnen hun sector presteren op het gebied van ESG worden opgenomen in de portefeuille. Dit gebeurt op basis van ESG-ratings die de vermogensbeheerders zelf kiezen en die passen binnen hun beleggingsstrategie.

Voor de beleggingscategorie aandelen hebben we het best-in-class beleid verwerkt in de maatwerk index die we hiervoor hanteren. Enkel de 75% best presterende bedrijven op basis van hun ESG-ratings komen in de maatwerkindex die gevolgd wordt door de betreffende vermogensbeheerders. Met de vermogensbeheerders die voor ons de bedrijfsobligatie portefeuilles beheren hebben we ook afspraken gemaakt over het vermijden van de slechtst presterende ondernemingen. Door alleen in de best presterende bedrijven te beleggen willen we ESG-risico's mitigeren.

CO₂-reductie

Voor de beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties hanteren wij een beleid waarmee we de CO₂-intensiteit van onze beleggingen halveren ten opzichte van de situatie in 2019. Dit gebeurt op basis van CO₂-intensiteit die gemeten wordt in termen van CO₂e/miljoen dollar omzet. Hierdoor wordt er minder belegd in ondernemingen die een sterke afhankelijkheid hebben van de uitstoot van broeikasgassen voor het genereren van hun omzet en wordt er meer belegd in energie-efficiënte ondernemingen. Hiermee mitigeren wij klimaatrisico's waar de portefeuille aan is blootgesteld. Met name transitierisico's die samenhangen met toenemende regelgeving om CO₂-uitstoot tegen te gaan en te beprizen. Voor de beleggingscategorie aandelen hebben we het CO₂-reductiebeleid verwerkt in de maatwerk index die we hiervoor hanteren. De CO₂-intensiteit van de index moet bij herbalancering telkens onder een specifiek niveau blijven. Dit niveau is vastgesteld op 50% van de van de CO₂-intensiteit van de beleggingsportefeuille per medio 2019. Een soortgelijke afspraak is gemaakt met de manager Robeco, die onze beheerder is voor bedrijfsobligaties. De CO₂-intensiteit van de portefeuille moet tenminste 50% lager zijn dan van de relevante benchmark per eind 2019.

Monitoring ESG-integratie door vermogensbeheerders

De vermogensbeheerders van RPF worden door de fiduciair vermogensbeheerder geselecteerd en gemonitord. Daarbij is maatschappelijk verantwoord beleggen één van de zes pijlers die gebruikt worden bij de selectie en monitoring (de overige vijf betreffen: Organisatie, Beleggingsproces, Personeel, Performance en Risico management). Om tot een objectief beeld te komen van de MVB-pijler hanteert de integraal vermogensbeheerder een vragenlijst. De vragen zijn uiteenlopend en hebben betrekking op het MVB-beleid binnen een organisatie, de integratie van MVB in het beleggingsproces en het beloningsbeleid bij een vermogensbeheerder. Uit het beoordelen van de ingevulde vragenlijst volgt een score die weer leidt tot een groen, oranje of rode kleur op de MVB-pijler. De score geeft een beeld van in hoeverre vermogensbeheerders aandacht en middelen besteden aan MVB. Bij een score die niet groen is, leidt dit tot extra engagement met de vermogensbeheerder om verbeteringen in hun MVB-proces door te voeren. Jaarlijks ontvang het bestuur van RPF de individuele jaarevaluaties van de vermogensbeheerders waarin ook de beoordeling op de MVB-pijler is opgenomen.

4.6 Impactbeleggen

RPF wil door middel van impactbeleggen positief bijdragen aan de oplossing van sociale- en milieuproblemen, in combinatie met het behalen van financieel rendement tegen een aanvaardbaar risico. De definitie van RPF voor impactbeleggen is: beleggen met de intentie om naast een financieel rendement aan de hand van meetbare doelstellingen een positieve impact te genereren, zonder significante afbreuk te doen aan andere milieu- en sociale factoren. De positieve impact heeft betrekking op één of meerdere kernthema's van RPF en de daarmee verband houdende SDGs.

Groene obligaties

RPF belegt binnen de categorie staatsobligaties voor minimaal 10% in Green, Social en Sustainable Bonds. De vermogensbeheerder heeft een raamwerk ontwikkeld om te toetsen of de obligaties terecht als groen en duurzaam kunnen worden aangemerkt. RPF belegt in Green, Social en Sustainable Bonds om een positieve bijdrage te leveren aan een leefbare wereld. We beogen projecten te stimuleren die helpen bij het tegengaan van klimaatverandering, het behoud van biodiversiteit en het verminderen van afval en milieuschade.

Infrastructuur

Tot de categorie impactbeleggen behoren ook enkele beleggingen binnen de infrastructuur portefeuille die zijn gelinkt aan hernieuwbare energie. We hebben in het mandaat voor infrastructuur vastgelegd dat tenminste 35% van deze portefeuille wordt ingevuld via investeringen in duurzame energie.

Vastgoed

Voor onze woningenportefeuille is met de vermogensbeheerder een CO₂-reductiepad afgesproken met als doelstelling een 50% verlaging van de CO₂-uitstoot in 2030 ten opzichte van 1990 en 100% emissiereductie in 2050. Hiervoor is een combinatie van verduurzamingsmaatregelen voor vastgoed afgesproken met de vermogensbeheerder. Via groene daken, verschillende planten in de binnentuinen en plaatsing van insectenhôtels leveren we als pensioenfonds ook een bijdrage aan de biodiversiteit van de naaste omgeving van onze vastgoedprojecten. Andere voorbeelden zijn onze investeringen in levensloopbestendige appartementen, betaalbare studentenwoningen en zorgvastgoed. Tenslotte zijn we als pensioenfonds betrokken bij Stadsgoed. Dit is een samenwerking met lokale overheden, ontwikkelaars en aannemers in de omgeving van Amsterdam voor de totstandkoming van een leefbare en betaalbare woonomgeving.

5. MVB-beleid voor overige beleggingscategorieën

Hypotheken

De twee vermogensbeheerders binnen onze hypotheekportefeuille, SARE&F en Dynamic Credit, passen beiden ESG-integratie toe. De factor E (ecologie) heeft een duidelijke link met de energie labels. Een verbetering van de energie labels is een signaal dat de duurzaamheid van de achterliggende hypotheek is verbeterd. Hierop wordt door de vermogensbeheerders actief gestuurd. De factor S (sociaal) komt aan bod in het geval van eventuele betalingsachterstanden bij hypotheekgevers. Beide vermogensbeheerders kiezen voor de menselijke maat en proberen al vroegtijdig te signaleren of er financiële problemen kunnen optreden, om vervolgens in goed overleg te treden. Dit kan worden afgemeten aan een hoge klanttevredenheid bij bijzonder beheer gevallen.

Grondstoffen

Binnen de grondstoffenportefeuille heeft RPF ervoor gekozen om de blootstelling naar fossiele energie te halveren ten opzichte van de marktbenchmark. De benchmark voor Grondstoffen is in 2022 aangepast naar gelijkgewogen sectoren, waarbij fossiele energie 25% van de totale index uitmaakt (tegen 50% in de voorgaande benchmark).

Infrastructuur

Voor de beheerders infrastructuurfondsen worden sinds 2010 specifieke voorwaarden opgelegd: de beleggingsfondsen moeten een duurzaamheidsbeleid hebben en de uitgangspunten van het UN Global Compact meenemen. Ook zijn met de vermogensbeheerders specifieke afspraken gemaakt dat zij het uitsluitingsbeleid van RPF volgen. Tot slot heeft RPF als doelstelling om 35% van de infrastructuurportefeuille te alloceren naar hernieuwbare energie.

Private equity

Voor de beheerders van private equity fondsen worden sinds 2010 specifieke voorwaarden opgelegd: de beleggingsfondsen moeten een duurzaamheidsbeleid hebben en de uitgangspunten van het UN Global Compact meenemen. Daarnaast moet er voldoende transparantie zijn en sprake zijn van gelijkgerichtheid van belangen tussen de beloning van de generale partners enerzijds en het rendement van de limited partners anderzijds. Bovendien is met de vermogensbeheerders afgesproken dat zij het uitsluitingsbeleid van RPF volgen.

Risk Parity

Binnen de Risk Parity portefeuille zijn twee managers aangesteld, namelijk Bridgewater en AQR. We hebben in 2021 de switch gemaakt naar de duurzame variant van het fonds van Bridgewater. Binnen dit fonds is sprake van versterkte ESG-integratie.

Vastgoed

Binnen de vastgoedportefeuille zetten we continue stappen in het verbeteren van het duurzaamheidsprofiel. Dit meten we met behulp van GRESB-scores¹³ en we sturen de portefeuille bij met behulp van een CO₂-routekaart. Het streven is om de CO₂-uitstoot van onze woningportefeuille in Nederland met bijna 100% te verlagen in 2050 (ten opzichte van 1990). Daarnaast onderzoeken we de klimaatrisico's van onze vastgoedportefeuille via klimaatadaptatiescans. Dit geeft inzicht in de impact van het klimaat op onze vastgoedportefeuille en welke maatregelen wij moeten nemen om dit risico te beheersen. Bij de internationale fondsen gaan we ook het gesprek aan met managers om ESG-integratie waar mogelijk te stimuleren.

¹³ <https://www.gresb.com/nl-en/>

6. Rapportage en verantwoording

RPF vindt het belangrijk om transparant te zijn over de verantwoord beleggen activiteiten die het pensioenfonds onderneemt. Het fonds publiceert verschillende rapportages op de website over de invulling en uitvoering van het MVB-beleid. De volgende rapportages zijn te vinden op de website van RPF:

- Uitsluitingslijst
- Holdings overzicht
- Kwartaalrapportages stembeleid en engagement

Daarnaast staan op de website ook de relevante rapportages in het kader van de Europese duurzaamheidswetgeving, de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

In e-Regie, de digitale nieuwsbrief van RPF, is een vaste rubriek gewijd aan het verantwoord beleggen beleid van het fonds. Ook in het jaarverslag is een apart hoofdstuk waarin uitgebreid wordt gerapporteerd over de resultaten van het fonds. Het jaarverslag is tevens terug te vinden op de website.

RPF participeert ook in onderzoeken door externe partijen naar het MVB-beleid door pensioenfondsen waaronder de jaarlijkse enquête van UN PRI en Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO).

Naast de communicatie via de website vindt RPF het belangrijk om periodiek te peilen wat onze deelnemers vinden van maatschappelijk verantwoord beleggen. Hiervoor doen we onderzoek door middel van enquêtes onder onze deelnemers. Dit biedt bruikbare informatie om het MVB-beleid verder te ontwikkelen, waarbij we rekening houden met de voorkeuren van onze deelnemers. Er is ook periodiek overleg met het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds, waarbij de MVB-ontwikkelingen worden toegelicht en besproken.

Bijlage 1: Belastingcode RPF

1. We handelen in het belang van onze deelnemers

RPF streeft naar een optimaal rendement na belastingen door middel van een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid. Dit betekent dat RPF een goed rendement wil behalen en tegelijk ons eerlijke aandeel aan belastingen wil betalen.

2. We voldoen aan de fiscale wet- en regelgeving

RPF houdt zich te allen tijde aan geldende fiscale wet- en regelgeving alsmede aan relevante internationale richtlijnen, zoals van de OESO en de EU. RPF handelt in overeenstemming met de letter en de geest van de wet- en regelgeving. We anticiperen daarbij ook op toekomstige wet- en regelgeving en houden rekening met actuele maatschappelijke ontwikkelingen. RPF verschaft informatie indien en zodra dit op wettelijke gronden door autoriteiten wordt gevraagd. We zien erop toe dat dit ook geldt voor de vermogensbeheerders die RPF inzet.

3. We zijn transparant over ons belastingbeleid

RPF is transparant over de houding aangaande belastingen en we communiceren open over ons belastingbeleid. RPF streeft naar een coöperatieve en constructieve relatie met alle betrokken partijen op fiscaal gebied, zoals de toezichhouders in binnen- en buitenland.

4. We hanteren het principe ‘tax follows business’

RPF baseert de investeringskeuzes primair op zakelijke gronden. Belastingen volgen onze beleggingsactiviteiten en niet omgekeerd. Anders gezegd: RPF doet geen investeringen die hoofdzakelijk of volledig fiscaal gedreven zijn.

5. We zijn risicomijdend met onze belastingposities

RPF kan gebruik maken van internationale belastingverdragen en/of bepaalde belastingvrijstellingen. We willen een laag risico lopen met de interpretatie van de fiscale wet- en regelgeving. Dit betekent dat we onzekere belastingposities willen vermijden. RPF streeft naar een hoge mate van zekerheid (kans van tenminste 70%) over de ingenomen standpunten ten aanzien van belastingposities.

6. We willen dubbele belasting voorkomen

Gezien de bijzonder vrijgestelde pensioenfondstatus van RPF, is het uitgangspunt dat de belastingheffing slechts één keer plaatsvindt op het niveau van de liquide of illiquide belegging. RPF wil zoveel mogelijk de situatie en belastingdruk benaderen van een directe investering.

7. We kiezen voor logische fiscale structuren

RPF belegt via fiscale structuren die een logische functionele opbouw hebben in relatie tot belegging en beheer. RPF gebruikt zoveel mogelijk coöperatieve jurisdicties met een transparant belastingstelsel. We willen niet actief bijdragen aan (het mogelijk maken van) agressieve tax planning en daar ook geen gebruik van maken. Dit betekent dat we geen investeringen doen die gebruik maken van een fiscale structurering via belastingparadijzen (‘tax havens’) om daar een fiscaal voordeel uit te behalen. Ook willen we niet investeren in jurisdicties met een laag belast regime of in jurisdicties die door de EU als gedeeltelijk compliant of niet compliant worden gezien.

8. We vragen onze vermogensbeheerders en dienstverleners zich te houden aan de Belasting Code

RPF vraagt aan de aangestelde vermogensbeheerders om te handelen volgens de Belasting Code. We verwachten ook van onze andere dienstverleners dat zij op fiscaal gebied in lijn handelen met de belangen en wensen van RPF.

Bijlage 2: stembeleid RPF

Financiële rapportage en externe accountants

1. Stem voor de goedkeuring van financiële verslagen, directieverslagen en auditrapportage tenzij:
 - er zorgen zijn over de betrouwbaarheid van de rapportage of de gevolgde procedures;
 - het bedrijf niet reageert op informatieverzoeken van aandeelhouders;
 - er zorgen zijn over de prestaties van het bedrijf, en aandeelhouders niet de mogelijkheid hebben om ontevredenheid te uiten door tegen passende voorstellen te stemmen als deze niet op de agenda staan.
2. Stem voor de benoeming van (wettelijke) accountants en bijbehorende compensatie tenzij:
 - het bedrijf niet reageert op informatieverzoeken van aandeelhouders;
 - de auditor plotseling en zonder goede reden wordt veranderd;
 - stem tegen wanneer kwesties met betrekking tot het mandaat, vergoedingen en onafhankelijkheid van de audit niet in overeenstemming zijn met 'best practices' in de markt.

Raad van commissarissen of bestuur¹⁴

3. Stem voor de verkiezing van een bestuurder, benoemd door het management, tenzij:
 - prestaties uit het verleden van de genomineerde tot zorgen leiden, waaronder herhaalde afwezigheid op bestuursvergaderingen, crimineel gedrag of inbreuk van fiduciaire verantwoordelijkheden;
 - de aangewezen bestuurder een insider is of gelieerde is aan de vennootschap en het bestuur volgens lokale standaarden niet voldoende onafhankelijk is;
 - het bestuur volgens de lokale standaarden niet voldoende onafhankelijk is;
 - er een geschiktere bestuurder, voorgedragen door aandeelhouders, beschikbaar is voor benoeming;
 - het bestuur herhaaldelijk onwil toont om bestuursnormen goed te implementeren, zoals aanhoudende, onaanvaardbare compensatiepraktijken;
 - de genomineerde bijdraagt aan een ondermaatse samenstelling van het bestuur vergeleken met lokale 'best practices' op het gebied van ambtstermijn, diversiteit, vaardigheden en externe verplichtingen;
 - het bestuur niet voldoet aan de wettelijke vereisten inzake genderdiversiteit. In markten waar er geen regelgeving omtrent dit onderwerp is, zullen we niet stemmen.
4. Stem voor voorgedragen bestuurders van het Auditcomité tenzij:
 - het Auditcomité volgens lokale normen niet voldoende onafhankelijk is;
 - de bestuurder geen boekhoudkundige kennis of ervaring met audits heeft en de commissie niet beschikt over minstens één lid met zulke relevante vaardigheden;
 - er bezorgdheid is over de kwaliteit van de controle en het niveau en/of timing van de verificatie van de gecontroleerde rekeningen.
5. Stem voor de verkiezing van een door aandeelhouders aangewezen bestuurder, tenzij:
 - prestaties uit het verleden van de genomineerde tot zorgen leiden;
 - een geschiktere bestuurder, aangewezen door het management, beschikbaar is voor verkiezing;
 - In gevallen waarin te weinig informatie bekendgemaakt is, wordt onthouden van stemming.

¹⁴ In dit document wordt verwezen naar het bestuur of directie als onderdeel van een internationaal stembeleid. Dit betekent dat het betrekking heeft op landen waar zowel een Tier 1 als Tier 2 structuur kan gelden. In de meerderheid van de gevallen heeft de benaming bestuur betrekking op leden van organen waar deze een toezichhoudende functie heeft, tenzij er expliciet vermeld staat dat het een uitvoerende betrekking heeft.

6. Stem voor een vaste grootte van het bestuur, tenzij een groot aantal leden is toegestaan.
7. Stem voor de introductie van individuele benoemingen van het bestuur.
8. Beoordeel de wijzigingen in de bestuursstructuur of -grootte per geval.
9. Stem voor decharge van de Raad van Commissarissen en Raad van Bestuur en management tenzij:
 - er duidelijke zorgen zijn over de prestaties van het bestuur en management in de beoordelingsperiode;
 - andere aandeelhouders gerechtelijke stappen nemen tegen het bestuur.
10. Stem tegen vrijwaring van uitvoerende bestuurders of auditors.

Vergoeding

11. Beoordeel beloningsplannen voor uitvoerende bestuurders per geval. Stem voor het beloningsbeleid of de uitvoering ervan tenzij:
 - het beleid beloning en prestatie niet op elkaar afstemt;
 - de beloningsstructuur een buitensporige focus legt op korte termijn prestaties;
 - er onvoldoende openheid is over beloningsmethoden en er zorgen zijn over verantwoording door het bestuur;
 - de vergoeding buitensporig wordt geacht en aanzienlijke kosten voor aandeelhouders met zich meebrengt.
12. Stem tegen het remuneratiebeleid of de uitvoering ervan, indien één van het onderstaande van toepassing is:
 - prestatiedoelen achteraf worden gewijzigd;
 - substantiële eenmalige betalingen worden verricht zonder prestatiecriteria;
 - gouden handdrukken;
 - gouden parachutes met enkele trigger;
 - startregelingen en vertrekvergoedingen die 'best practices' in de markt overstijgen;
 - pensioenregelingen aanzienlijk uit de pas met het bredere personeelsbestand;
 - bonusbetalingen gedaan worden wanneer het bedrijf geen winst heeft gemaakt in de laatste twee jaar.
13. Stem voor de voorgestelde vergoeding van niet-uitvoerende bestuurders tenzij:
 - het bedrag van de compensatie buitensporig is volgens land- of bedrijfstakstandaarden;
 - het voorstel pensioenuitkeringen bevat;
 - vergoeding ongepaste doelstellingen bevat (bijvoorbeeld omtrent dividendbeleid) die het oordeel van onafhankelijke bestuurders in gevaar kunnen brengen.

Kapitaalbeheer

14. Stem voor de voorgestelde allocatie van inkomsten, tenzij:
 - de uitbetaling geen afspiegeling is van de financiële positie van het bedrijf;
 - er bezorgdheid is dat het dividend-/winstallocatiebeleid niet in het belang van aandeelhouders is;
 - het bedrijf een geschiedenis heeft van slecht kapitaalbeheer.
15. Beoordeel voorstellen om kredietemissies die zijn beveiligd met activa van het bedrijf goed te keuren per geval.
16. Beoordelen voorstellen om de schuld of leenbevoegdheden te verhogen per geval.
17. Stem voor algemene uitgifteverzoeken, tenzij:
 - de uitgifte meer dan 100% van het huidige geplaatste kapitaal overstijgt;
 - bij de uitgifte een toereikende mate van voorkeursrechten ontbreekt;
 - de uitgifte niet voldoet aan 'best practices' in de markt zonder juiste rechtvaardiging.

18. Stem voor de verhoging van het toegestane kapitaal tenzij:
 - de nieuwe autorisatie 100% van huidige autorisatie overschrijdt;
 - de nieuwe machtiging geen voorkeursrechten draagt;
 - minder dan 30% van de nieuwe autorisatie uitstaand is;
 - de uitgifte overschrijdt gangbare normen in de markt zonder juiste rechtvaardiging.
19. Stem tegen uitgifteverzoek van preferente aandelen met superieure rechten ten aanzien van gewone aandelen.
20. Stem voor aandeleninkoop- en heruitgifteplannen, tenzij:
 - het plan geen bescherming bevat tegen selectieve inkoop of heruitgifte;
 - er zorgen zijn over misbruik van aandeleninkoop en (selectieve) heruitgifteplannen;
 - transacties uitgevoerd worden onder ongunstige omstandigheden voor aandeelhouders.
21. Stem voor vermindering van kapitaalverzoeken, tenzij:
 - voorwaarden ongunstig zijn voor aandeelhouders.
22. Stem voor voorstellen voor kredietuitgifte, tenzij:
 - de uitgifte buitensporig is gezien de financiële positie van de onderneming;
 - de uitgifte superieure rechten op gewone aandelen heeft wanneer deze geconverteerd worden.

Fusies en overnames

23. Stem voor fusies en overnames tenzij:
 - er onvoldoende informatie beschikbaar is en/of verstrekt wordt om een weloverwogen beslissing te maken;
 - stemrechten, winstverdeling of andere aandeelhoudersrechten onevenredig gewijzigd worden;
 - de structuur na de fusie of overname geen goede corporate governance weergeeft;
 - de fusie niet in het belang is van de aandeelhouders.
24. Evalueer voorstellen voor reorganisatie en/of herstructurering per geval.

Rechten van aandeelhouders

25. Beoordeel wijzigingen in de statuten of het Handvest van verenigingen of van bedrijven per geval
 - Stem tegen voorgestelde wijzigingen die niet in het belang van minderheidsaandeelhouders zijn.
26. Beoordeel wijzigingen van quorumvereisten per geval.
27. Stem voor voorstellen om naar een “één aandeel, één stem” kapitaalstructuur te converteren.
28. Stem tegen een wijziging van de meldingsdrempel van aandelenbezit anders dan 5% (SEC-norm).
29. Stem voor besluiten om het boekjaar van een onderneming te wijzigen, tenzij:
 - de motivatie is om aandeelhoudersinformatie of de mogelijkheid tot stemmen te onthouden, bijvoorbeeld door de AVA uit te stellen.
30. Stem tegen de invoering of verlenging van alle anti-overnames mechanismen, tenzij aan alle volgende voorwaarden is voldaan:
 - het mechanisme is ontworpen om waarde op lange termijn en continuïteit voor alle belanghebbenden te creëren;
 - het mechanisme is niet permanent van aard;
 - het mechanisme is niet ontworpen om onterechte bescherming van het bestuur te faciliteren;
 - het mechanisme staat geen significante verwatering of conflicten met aandeelhoudersbelang toe;
 - het bedrijf heeft een track record van degelijke corporate governance-praktijken ten aanzien van minderheidsaandeelhouders;

- een volledig onafhankelijke entiteit beslist of heeft een veto met betrekking tot de uitvoering van het mechanisme;
 - het bedrijf heeft geen ander anti-overnamemechanisme.
31. Stem tegen goedkeuring van door het management voorgestelde items waarvoor informatie niet bekendgemaakt is.
32. Stem tegen gebundelde resoluties als één of meer items aanzienlijke bezorgdheid voor aandeelhouders creëren.

Voorstellen van aandeelhouders

33. Beoordeel voorstellen van aandeelhouders per geval:
- Stem voor voorstellen die transparantie over materiële ESG-kwesties willen vergroten;
 - Stem voor voorstellen die lange termijn aandeelhouderswaarde vergroten;
 - Stem voor voorstellen die materiële ESG-risico's adresseren, behalve wanneer management en het bestuur hebben aangetoond dat ze voldoende gedaan hebben om risico's te mitigeren.

Bij het stemmen van aandeelhoudersvoorstellen wordt rekening gehouden met, en speciale aandacht gegeven aan, onderwerpen die voor RPF belangrijk zijn, als eerder omschreven in het MVB-beleid.

Bijlage 3: Due diligence proces MVB-beleid van RPF

3.1 Inleiding Due diligence

Ieder kwartaal doorloopt RPF een screening van bedrijven in de beleggingsportefeuille op het schenden van internationale normen. In deze bijlage geeft RPF aan welke stappen worden doorlopen in dit proces, ook wel de due diligence cyclus genoemd.

RPF doorloopt periodiek een due diligence cyclus om de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de beleggingen op duurzaamheidsfactoren te identificeren, te voorkomen en te verminderen alsmede om verantwoording af te leggen over hoe het pensioenfonds omgaat met de geïdentificeerde risico's.

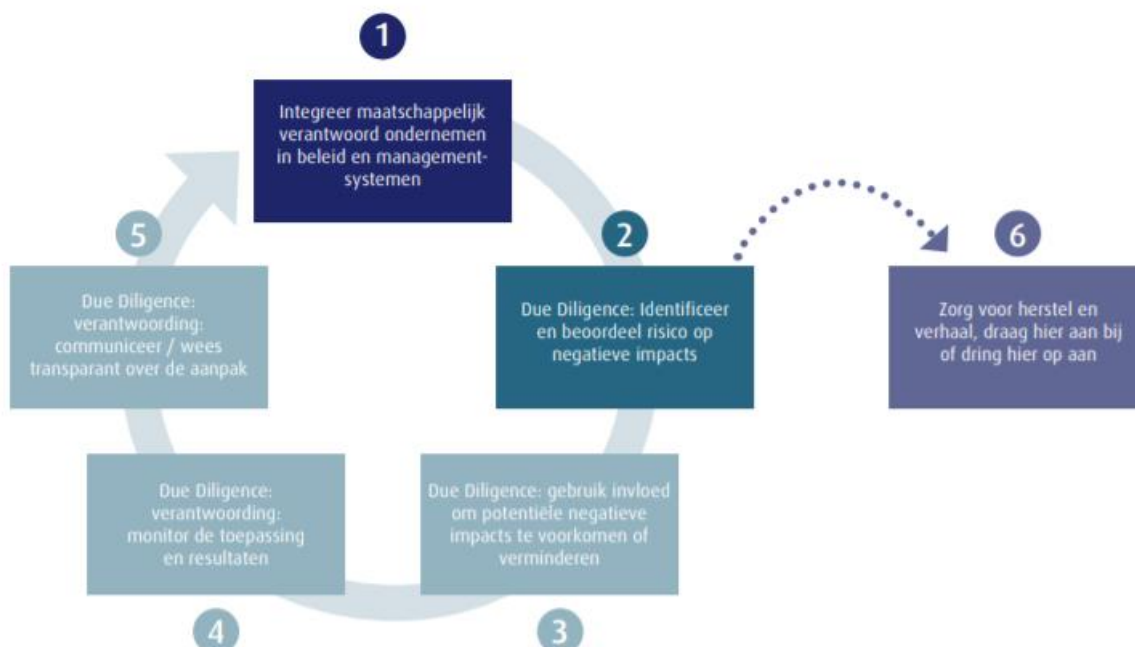
Due diligence is er op gericht om de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren (dus de negatieve impact voor de samenleving en het milieu in zowel de beleggingsportefeuille als bij potentiële beleggingen) te identificeren, prioriteren en analyseren.

In deze bijlage gaan we nader in op de verschillende stappen van het due diligence proces. Daarbij hanteren wij het model en de terminologie van het Instrumentarium van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen¹⁵. Zie tevens figuur 1.

NB: De stappen in figuur 1 hebben een afwijkende benaming van de stappen die in het 'Instrumentarium Convenant Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen' worden genoemd en die zijn uitgewerkt in deze bijlage. Figuur 1 is namelijk oorspronkelijk afkomstig uit de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. Het instrumentarium maakt de vertaalslag van het due diligence proces van de OESO-Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen naar het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfondsen en hanteert daarom afwijkende benamingen.

Figuur 1: Due diligence cyclus

Bron: Instrumentarium Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen

¹⁵ <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/pensioenfondsen/instrumentarium.pdf?la=nl&hash=8B14DB50274FC744ADA75207D2B28876>

3.2 Toelichting op de verschillende stappen van het due diligence proces

Stap 1: Inbedden van ESG in relevant beleid en managementsystemen

RPF onderschrijft de ESG-due diligence stappen conform het OESO-richtsnoer¹⁶. Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waardecreatie en identificeren en beoordelen aan de hand van een due diligence screening de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille. Deze due diligence screening wordt uitgevoerd door onze dienstverlener.

Stap 2: Identificeren en beoordelen van daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen

Bij het screenen van onze beleggingsportefeuille (wereldwijde aandelen en bedrijfsobligaties) worden (potentiële) negatieve impacts op de samenleving en het milieu geïdentificeerd. Dit zijn de belangrijkste (potentiële) ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren.

Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. Dit houdt het volgende in:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen, zodat deze overeenkomt met de situatie voorafgaand aan de negatieve impact.

Tevens wordt de mate van waarschijnlijkheid meegewogen. Het screeningsproces wordt viermaal per jaar uitgevoerd aan de hand van de bevindingen van ons ESG-dienstverlener.

Thematische aandachtsgebieden voortkomend uit de due diligence

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtsgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De thematische aandachtsgebieden voor RPF zijn gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. In paragraaf 2 van deze bijlage worden de (internationale) standaarden uiteengezet die gebruikt worden bij de thematische aandachtsgebieden.

RPF prioriteert de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact aan de hand van de ernst en waarschijnlijkheid en gebruikt voor alle geïdentificeerde casussen zijn invloed om de negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren. Hierbij wordt geen nadere prioritering gemaakt tussen thematische aandachtsgebieden, locatie waar de daadwerkelijke of potentiële negatieve impact zich voordoet of de omvang van onze positie in een onderneming.

Stap 3: Negatieve impacts voorkomen en/of mitigeren en stap 6 (herstel en verhaal)

Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken, gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement. Waar nodig en mogelijk voeren we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt c.q. daaraan hebben bijgedragen, verlangen wij dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen.

¹⁶ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>: "Responsible business conduct for institutional investors"

De nadere invulling van ons engagement- en stembeleid vindt u in paragraaf 3.2 van het MVB beleid en in de halfjaarlijkse rapportages over MVB. In het uiterste geval kunnen wij besluiten om te desinvesteren en de onderneming uit te sluiten van onze beleggingsportefeuille.

Stap 4: Monitoring van implementatie en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via de periodieke engagement rapportages van Robeco.

Stap 5: Verantwoording

Halfjaarlijks leggen we aan onze deelnemers en andere belanghebbenden verantwoording af via publieke rapportages. Deze zijn beschikbaar op onze website: <https://www.rabobankpensioenfonds.nl/downloads>

3.3 Overzicht van standaarden die gebruikt worden bij thematische aandachtsgebieden

Mensenrechten

De *rechten van de mens* vormen één van de vier hoofdthema's van het UN Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes. Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in, diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van mensenrechten. In de UN Guiding Principles on Business & Human Rights (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Of zoals de opsteller van de UNGPs, Professor John Ruggie stelt:

“The Guiding Principles' normative contribution lies not in the creation of new international law obligations but in elaborating the implications of existing standards and practices for states and businesses; integrating them within a single, logically coherent and comprehensive template; and identifying where the current regime falls short and how it could be improved”.

TABEL 1. PRINCIPES UN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MENSENRECHTEN

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	IV. Mensenrechten . Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.	VIII. Consumentenbelangen IV. Mensenrechten	ILO conventie 169 betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen. Tripartite ILO-verklaring inzake multinationale ondernemingen en sociaal beleid. Geneefse conventie. Haagse conventie. Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van het recht op zelfbeschikking
- Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
- Het niet respecteren van rechten van inheemse volken
- Beperking van vrijheid van meningsuiting

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is uitgewerkt in twee bindende VN verdragen: ‘Burgerrechten en Politieke Rechten’ (BuPo) en ‘Economische, Sociale en Culturele Rechten’ (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie ‘Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht’ is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden internationaal erkende mensenrechten respecteren. De ‘UN Guiding Principles on Business & Human Rights’, die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de UN Global Compact principes. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardden in 2007 een 'Verklaring over de rechten van inheemse volken'. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de ‘VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven’ wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILO-conventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in

onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen de mensenrechten ‘van personen die tot specifieke (bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen’ dienen te respecteren, indien zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de ‘Universele Verklaring van de Rechten van de Mens’.

Arbeidsnormen

Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema’s van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 3, 4, 5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 2). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van arbeidsnormen.

TABEL 2. PRINCIPES UN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ARBEIDSRECHTEN

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 87 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO conventie 98 betreffende Toepassing van het recht van organisatie en collectieve onderhandeling.
	Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 29 over dwangarbeid. ILO conventie 105 betreffende de afschaffing van dwangarbeid.
	Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 138 betreffende de minimumleeftijd voor arbeid. ILO conventie 182 betreffende het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
	Principe 6	Bedrijven dienen discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 100 betreffende gelijke beloning. ILO conventie 111 betreffende discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de UN Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen van belang, welke zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de ‘UN Guiding Principles on Business & Human Rights’ bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.

In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
- Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

- Kinderarbeid in de toeleveringsketen
- Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep
- Veiligheid van werknemers

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

Vakbondsvrijheid wordt genoemd in de derde richtlijn van het UN Global Compact. Deze luidt: “Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining.” De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van het Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO-conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit het UN Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de ILO-conventies ten aanzien van ‘de fundamentele principes en rechten op het werk’ en het ‘effectief afschaffen van kinderarbeid’ (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van het UN Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO-conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van het UN Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvatten om hier invulling aan te geven.

Milieu

Het milieu is het derde hoofdthema van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 3). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van milieunormen.

TABEL 3. PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro inzake biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen.	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.
	Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van het UN Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de ‘Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling’ en luiden: *“Business should support a precautionary approach to environmental challenges”, “Business should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility”* en *“Business should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.”*

In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling
- Milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit

Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie- en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het Kyoto Protocol, het Verdrag van Bazel (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro. Deze specifieke en internationaal breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit en gezondheid.

Anti-corruptie

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van het UN Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in, diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 4). Deze richtlijnen en verdragen worden meegenomen bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

TABEL 4. PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ANTI-CORRUPTIE

	UN Global Compact		Relevante hoofdstukken	
Thema per Principe	Principe	Inhoud principe	OESO-richtlijnen	Relevante verdragen
Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN conventie tegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit
			X. Mededinging XI. Belastingen	

Principe 10 van het UN Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de ‘VN Conventie tegen corruptie’ en de ‘VN Conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit’ en luidt: *“Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.”*

Het 10^e principe uit het UN Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anti-corruptieschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- Omkopingspraktijken
- Afpersingspraktijken